joriy etish, yoshlarni sportga keng jalb qilish va ular orasidan iqtidorli sportchilarni saralab olish, sport turlari bo‘yicha yuqori natijalarni ta’minlaydigan mahoratli sportchilar bilan milliy terma jamoalarni shakllantirish va murabbiylar uchun qo‘shimcha shart-sharoitlar yaratish zarurati mavjud.

Tadqiqod ishimizdan kelib chiqib quyidagilarni tavsiya etamiz:

- yoshlar orasidan iqtidorli sportchilarni saralab olish, va ularni jismoniy tarbiya va sportga ixtisoslashgan sport maktablariga jalb etish,
- hududiy ko‘p tarmoqli tibbiyot markazlarida sport tibbiyoti (tramatolog, dermatolog, sport psixologi v.blar) bo‘limlarini tashkil etish;
- sportchilarining o‘quv-mashg‘ulot yig‘inlarini tashkil etish va ularga tashkiliy-uslubiy yordam ko‘rsatish;
- moddiy-texnik bazasini mustahkamlash;
- Respublika va xalqaro musobaqalarda muvaffaqiyatli ishtirok etishlarini ta’minlash;
- erishilgan natijalarni chuqur tahlil qilish va tizimli monitoring ishlarini olib borish;

Xulosa o‘rnida shuni aytib o‘tish kerakki, mamlakatimizning barcha hududlarida sportning inson va oila hayotidagi muhim ahamiyati, uning jismoniy va ma’naviy sog‘lomlikning asosi ekanini targ‘ib-tashviq qilish, hayotga katta umid bilan kirib kelayotgan yoshlarni zararli odatlardan asrash, ularga o‘z qobiliyat va iste’dodlarini ro‘yobga chiqarishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, ular orasidan iqtidorli sportchilarni saralab olish hamda maqsadli tayyorlash tizimini takomillashtirish borasida muhim va dolzarb vazifalar turibdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida»gi Qonuni 2015 yil 4 sentabr, O‘RQ-394-son.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent “O‘zbekiston” NMIU, 2017. – 48 b.
3. Nurmuhammedov K.I. Jismoniy tarbiya va sportning ijtimoiy-iqtisodiy muammolari, Toshkent , 1991 yil.

REZYUME. Jismoniy tarbiya va sport, qadriyatlar sog‘lom avlod tarbiyasining muhim omillaridan biridir. Mamlakatimiz sportchilarining g‘alabalari o‘sib kelayotgan farzandlarimiz qalbida o‘z xalqi, yurti bilan faxrlanish tuyg‘ularini uyg‘otmoqda. Ushbu maqolada yoshlarni manaviy-axloqiy tarbiyalashga qaratilgan ma’lumotlar bilan boyitilgan.

РЕЗЮМЕ. Физическая культура и спорт, ценности считаются одним из важнейших факторов воспитания здорового поколения. Победы спортсменов нашей страны пробуждают в сердцах наших детей чувство гордости за свой народ и родину. В этой статье содержится информация, направленная на духовно-нравственное воспитание молодежи.

SUMMARY. Physical culture and sports, values are considered one of the important factors in raising a healthy generation. The victories of the athletes of our country awaken in the hearts of our children, a sense of pride in their people and homeland. This article contains information aimed at the spiritual and moral education of young people.

UDK: 404.3-44/46

CHET TILLARNI YANGI USULLARDA O‘RGATISHNING ASOSIY VAZIFALARI

R.K.Dauletbaeva – *o‘qituvchi*
Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

Tayanch so‘zlar: grammatik, pedagogik texnologiya, so‘zlar, birliklar, tarjima, dars jarayoni, qiyosiy o‘rganish, xorijiy til.

Ключевые слова: грамматика, педагогическая технология, слова, единицы, перевод, ход урока, сравнительное исследование, иностранный язык.

Key words: grammar, pedagogical technology, words, units, translation, lesson progress, comparative research, foreign language.

Chet tillarni, umuman ona tilidan boshqa tillarni qiyosiy turda o‘rganish ahamiyatining o‘sishiga bog‘liq ularni chuqurroq tadqiq qilish zarurligi kelib chiqadi. Sababi har qanday xorijiy

til ona tili asosida o‘zlashtiriladi. Ona tili ham xorijiy tillardan grammatik o‘zgarishlar, turli vositalar yordamida berilishi milliy maktab o‘quvchilariga sezilarli darajada qiyinchiliklar tug‘diradi.

Buning sababi o‘quvchilar o‘z ona tilidagi grammatik shakllarga qaraganda butunlay boshqacha grammatik shakllarga duch keladi. Bunday sharoit hozirgi davrda har xil tizimdagi tillarni qiyosiy-tipologik tomondan o‘rganish, tadqiq qilish muammolarini keltirib chiqaradi va tilshunos olimlar orasida keng qiziqish orttirishiga olib kelmoqda.

Har xil tizimdagi tillarni qiyosiy usulda o‘rganishning keng tarqalishi prof. R.Yu.Barsuk nomi bilan bog‘liq. Keyingi o‘n yilliklar ichida biz til qurilishidagi o‘xshash va o‘zgachaliklarni, yana shu yoki boshqa tarmoqdagi evolyuciyaviy jarayonlar haqidagi savollar bilan ko‘p uchrashamiz. Bunday qolipdagi tillarni qiyoslash umumiy tilshunoslik uchun katta xizmat ko‘rsatmoqda [1].

Tillarni qiyosiy o‘rganishning ahamiyati to‘g‘risida olimlar o‘z fikrlarini bildirganlar. Shularning ichida akademik L.V.Sherbada uchraydi. U «Qiyosiylik asosidagi bir tilning ikkinchi bir til bilan zichlanish, har xil tillardagi bir fikrni yoki g‘oyani har xil turda aytishning o‘zi odamning fikri (g‘oya)ning bilinar-bilinmas o‘ziga xosligiga ixlos tug‘diradi» - deb yozgan edi [2].

Tillarni tipologik qiyosiy turda o‘rganishga va tadqiq qilishiga: A.A.Aziov, Dj.Buranov, I.M.Groxova, N.A.Fillipova, A.L.Zelenckiy, P.F.Monaxov, K.Qazoqbaev, N.A.Urumbaev, V.G.Gak, N.K.Turniyazov, A.U.Umarov va A.Djoldoshbekovlar kabi tadqiqotchilar va boshqa bir qancha olimlarimiz katta hissa qo‘shdilar.

Tillarni tenglashtirish-qiyoslash asosida tadqiq qilishga e’tibor qaratib, bu haqida taniqli rus tilshunos olimi V.I.Yarceva bunday yozadi: «Tadqiq qilinayotgan qo‘llanmani bilishida qiyoslash hamma vaqt amalda ishlatilishi, hattoki o‘z maqsadi qilib qandayda bir tilni o‘zidan tashqarida bo‘lgan tizim qatorida ko‘rsatuvchi tadqiqotlarda ham, masalan shakl va mazmunni qiyoslash ham mumkin» [3].

Shuning uchun qiyoslash til qurilishini tadqiq qilishning (o‘rganishning) universal usuli deb hisoblasa bo‘ladi. Bu chindan ham aniq va to‘g‘ri keladigan dalil, sababi qiyosiy usul faqat nazariy emas, amaliyot tomonidan ham ahamiyatli hisoblanadi. Uslubchilar va tarjimonlar uchun amaliy foydasi katta. Bu tadqiqotning materiallari ikki tildagi lug‘otlarda so‘zlarning grammatik xarakteristikasining rivojida katta hissa qo‘shadi, va ilmiy va amaliy asarlarning mualliflariga ham qo‘llanishiga imkoniyat yaratib beradi. Keyingi davrlarda har xil tizimdagi tillarni tipologik-qiyosiy o‘rganish tarmog‘ida ancha ko‘p ilmiy ishlar yaratildi.

Rus tilshunosi akademik V.V.Vinogradov ham tillarni qiyosiy tipologik o‘rganishning zarurligini aytib o‘tgan. Bu tug‘risida u bunday yozadi: «Qardosh tillarni tarixiy qiyoslash asosida o‘rganish bilan birga, har xil qiyosiy turda o‘rganishga bo‘ladi va ularni shunday o‘rganish kerak» [4].

Demak, hozirgi davrda tillarni tipologik-qiyosiy asosda o‘rganish tilshunoslikning eng ahamiyatli tarmoqlaridan biriga aylandi. Uning tadqiqot obe’kti faqat lingvistik tipologiya emas, tilning umumiy tuzilishi nazarda tutiladi. Qiyosiy tadqiqot va amaliy tomondan tadqiq qilishda ishlatilishi mumkin, sababi u akademik L.V.Sherbaning fikriga ko‘ra: «Ona tilining xususiyatliligi eng birinchi nozik tomonlariga nazar tashlashga majburlaydi» [2].

Bundan tashqari, tillarni qiyosiy-tipologik tadqiq qilish tarjimonlik nazariy va amaliyotda o‘ziga xos xususiyatiga ega, shu tufayli tipologik-qiyosiy o‘rganish, amaliyotda, tarjima tilda yo‘q grammatik elementlarni topib tushuntirishda katta imkoniyat tug‘diradi.

Shunday qilib tillarni qiyosiy usul bilan o‘rganish tillar tipologiyasi tarmog‘ida ishlatiladi. Qiyosiy tizimli turda qo‘llanishning lingvistik o‘rganishdagi asosiy shakllari shulardan iborat.

Shuningdek, hozirgi vaqtda umuman til bilimi tarmog‘ida belgili o‘ringa ega bo‘lgan, o‘zining o‘rganish obe’kti hamda tadqiqot usullari bo‘lgan, har xil tizimdagi tillarning grammatik tuzilishini qiyosiy o‘rganish usuli yuqori darajada rivojlanmoqda.

Har xil tizimdagi tillarni qiyosiy tipologik o‘rganish usuli va maqsadlari har xil tushuntiriladi.

Masalan, qoraqalpoq va nemis tillarining qiyosiy tipologiyasini o‘rganish til ilmini rivojlantirishda faqatgina usul bo‘lib qalmay, u shuning bilan birga milliy maktablarda nemis tilini o‘qitish amaliyotida, shu fanni o‘qitish uslublarini rivojlantirishda, tarjima ishlarini etishtirishda bu tillarni tipologik-qiyosiy asosida ta’kidlab o‘tish lozim. Bu usul ya’ni qiyosiy-tipologik usul bilan bog‘liq bo‘lgan bir qancha muammolarning echilmaganligiga qaramasdan, har bir yangi nazariy ishlar paydo bo‘lishi bilan birga uzluksiz rivojlanmoqda.

Yana shular asosida bunday savol kelib chiqadi; ta’riflab tushintirish, qiyosiy tarixiy va tipologik til ilmi bor vaqtda tenglashtirish,

qiyoslashni qaysisiga munosib ekanligini ko‘ramiz. Shuni aytish kerakki bunday qiyoslashlar bo‘yicha ishlar, asosan tillarning tipologik tadqiqotlariga kiradi. Qiyosiy usul - bu o‘rganilayotgan tillardagi umumiy va ichki o‘ziga xosliklarini aniqlashda ishlatiladigan ilmiy-tadqiqot usullarining, ularning o‘zaro munosabati natijalarining yig‘indisi bo‘lib topiladi.

Hozirgi vaqtda qoraqalpoq va nemis tillarini qiyosiy turda o‘rganishning ahamiyatligiga qaramay, bu muammo hali to‘liq echilmagan: bu tarmoq bo‘yicha ma’lumot bor, lekin etarli emas. Ulardan, E.Kunnazarov «Sopostavitelnıy analiz sochetaemosti perexodnıx glagolov nemeckogo i karkalpakskogo yazıkov» Nukus 1980, A.Kurbanbaev «Sopostavitelnaya grammatika nemeckogo i karakalpakskogo yazıkov» Nukus 1989, va boshqalar tadqiq qilishgan.

Qoraqalpoq va nemis tillarini qiyosiy o‘rganish tillarning genetik kelib chiqishi bo‘yicha turli tillar guruhiga tegishli. Bunda nemis tili flektiv tillar guruhiga kirsa, qoraqalpoq tili agglyutinativ tillar guruhiga kiradi. Baribir ulardagi grammatik jarayonlar orasida o‘xshashliklar, mos kelishiklar, o‘ziga xoslik va o‘zgachaliklar ham yo‘q emas. Sababi, bu asosda tillarni qiyosiy turda tadqiq qilish tilning ayrim grammatik kategoriyalarining rivojlanishi va moslashuv jarayonini tuzishda, oliy ta’limga va maktab o‘quvchilariga atalgan grammatikalarni tuzishda, nazariy va amaliy tomonidan katta ahamiyatga ega qo‘llanma bo‘lib topiladi. Shunday qilib yuqorida aytib o‘tkanimizdek, tillarni qiyosiy-tarixiy usul bilan tadqiq qilish, o‘zagi bir qardosh tillarnigina emas, balki kelib chiqishi bo‘yicha har xil tizimdagi tillarni o‘rganishda va tekshirishda ishlatiladi.

Demak, bu avvalroq keltirilgan ma’lumotlarga asoslanib, tillarni solishtirish yo‘li bilan o‘rgatish va o‘rganish bilan bog‘liq mashqlardan biridir. Bunga hech qanday asos yo‘q va o‘rta ta’lim muassasalarida dars jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan qiyinchiliklarning oldini olish maqsadida o‘qituvchilar oldiga qo‘yilayotgan bir qator masalalarni aytib o‘tishimiz mumkin. Masalan, barchamizga ma’lumki, ta’limning butun jarayonida yangi pedagogik texnologiyadan foydalanish jadal rivojlanmoqda, chunki ta’lim mavzusi ko’p tarmoqli mavzu bo’lib, uning natijasi, albatta, xizmat ko’rsatishning takomillashuviga bog‘liq. O‘qituvchilar va talabalar. Bunda, ko‘rinib turganidek, ikkita narsa bog‘langan: birinchisidan o‘rgatish va ikkinchisidan o‘rganish.

Bu ikki narsa chambarchas bog‘liq. Binobarin, o‘qituvchining bo‘yniga katta mas’uliyat yuklanadi va u o‘rgatish, o‘rgatish, tarbiyalash, bilim berishdir. Yana bir narsani aytib o‘tish joizki, chet tilini o‘qitishdan maqsad ham o‘zgardi. Hozirda o‘qish va tarjima qilish, o‘qish va tushunish yetarli emas. Bugungi jamiyat o‘z fikrini erkin ifoda eta oladigan, chet tilida muloqot qila oladigan, dunyoga bemalol chiqa oladigan kadrlarni talab qilmoqda. Demak, yangi pedagogik texnologiya talabi shundan iboratki, darsni takomillashtirishda eng muhimi o‘quvchilarning darsga bo‘lgan ehtiyoji va qiziqishini uyg‘otishdir. O‘quvchilarda qiziqish va ishtiyoqni uyg‘otish o‘qituvchidan chuqur bilim, madaniyat va tajribani talab qiladi. Yangi davr o‘qituvchisi ham yangi jihozlar bilan jihozlanishi kerak. Quyidagi xizmat turlaridan foydalanish o‘quvchilarda rag‘batlantirish, ya’ni qiziqish uyg‘otishda katta yordam beradi: Masalan,

- *qo‘shiq aytish;*
- *ovoz chiqarib o‘qish;*
- *muammo va rasmlarni muhokama qilish;*
- *erkin suhbat, erkin hikoya qilish;*
- *jismoniy faoliyat va mashg‘ulotlar;*
- *krossvordlar yechish;*
- *xat yozish;*
- *sayohatni tashkillashtirish;*
- *videofilmlardan parchalar ko‘rsatish;*
- *chizmachilik;*
- *savol berish va savolga jabov topish;*
- *mimik harakatlar bilan tushunish* [5] va boshqa shunga o‘xshash xizmatlardan foydalansak foydali bo‘ladi. Bundan kelib chiqadiki, biz o‘quvchiga material tayyorlashdan oldin, avvalo, unda intilish va harakatni uyg‘otishimiz kerak, degan xulosaga kelamiz. Keyin u darsda muvaffaqiyatsiz bo‘lgan narsalarni izlashga va o‘rganishga odatlanib qoladi va topgani uning xotirasida mustahkam qoladi. O‘qituvchi darsni motivatsiyaga e’tibor beradigan tarzda o‘tkazsa, ish biroz yengillashadi va natija har qachongidan ham yaxshi bo‘ladi.

Bundan kelib chiqadiki, biz o‘quvchiga material tayyorlashdan oldin, avvalo, unda intilish va harakatni uyg‘otishimiz kerak, degan xulosaga kelamiz. Keyin u darsda muvaffaqiyatsiz bo‘lgan narsalarni izlashga va o‘rganishga odatlanib qoladi va topgani uning xotirasida mustahkam qoladi. O‘qituvchi darsni motivatsiyaga e’tibor beradigan tarzda o‘tkazsa, ish biroz yengillashadi va natija har qachongidan ham yaxshi bo‘ladi.

Dars jarayonida eng dolzarb “Intellektual kuch” metodi qo‘llaniladi, ya’ni fikr-mulohazalar va takliflar to‘plash asosida ma’lum mavzuni o‘rganish nazarda tutiladi. Bu usul yangi mavzuni

tushuntirmasdan oldin qo‘llaniladi. Masalan, dars davomida “O‘zbekiston” atamasi bo‘yicha yangi mavzuni o‘tadigan bo‘lsak, u holda mavzuni doskaga yozamiz va har bir o’quvchi bu mavzu bo’yicha qanday tushunchaga ega ekanligini aytib berishi kerak. O‘qituvchining o‘sha vaqtda bildirgan fikrlari to‘planib, bir matnga jamlanadi. Bundan tashqari, ushbu mavzuni mustahkamlash maqsadida o‘quvchilar 2 yoki 3 guruhga bo‘linadi. Har bir bo‘lingan guruhga “O‘zbekiston” nomi ostida yangi mavzu ajratiladi: O‘quvchilarni guruhlarga bo’lishdan maqsad 1-guruh uchun “O‘zbekiston” tabiati, 2-guruh uchun “O‘zbekiston” geografik joylashuvining boyliklari. 3-guruhga kelsak, “O‘zbekiston” quruqlik fronti va qo‘shni davlatlar haqida o‘z talqinlarini yozadilar. Shuning uchun har bir guruhdan bittadan tayyorlangan o‘quvchi guruhga berilgan mavzu bo‘yicha taqdimot qiladi. Talaba shu taqdimot asosida tayyorlangan ishni boshqa guruhlarga tushuntiradi va ular tomonidan berilgan savol-javoblarga javob beradi. Dars davomida o’quvchilarga mavzuni mustahkamlash uchun qo’shimcha mashqlar, masalan, “O‘zbekiston” mavzusi bo’yicha savol-javob o‘yini yoki “Bilaman, bilmoqchiman” jadvalini to‘ldirish mumkin. Bu vaqtda o‘quvchilar o‘ylaydi, izlaydi, o‘rganganlarini, nimani o‘rganishni xohlayotganini, tajribadan bilganlarini qog‘ozga tushiradi. Bunda o‘quvchilarning oldingi mavzulardagi so‘zlarga kirishi mumkin bo‘ladi, chunki o‘quvchi jadvalni to‘ldirish uchun o‘zi bilgan barcha so‘z boyligini eslab qolishga harakat qiladi. Bundan tashqari darsni o‘tishda "ist gefundan" (topilgan); blits asosi? va boshqa yangi o‘yinlar va tugmalardan boy bo‘lishingiz mumkin. Dars yakunida esa barcha fikr-mulohazalar, takliflar to‘planib, so‘ngra o‘quvchilarga o‘qiladi, shuning uchun bu usullar o‘quvchilarni bir joyga to‘plash va to‘plashda yordam beradi, deb o‘ylaymiz. Shuningdek, o‘quvchilarga o‘qitiladigan yangi mavzu bo‘yicha uy vazifasi sifatida sof so‘zlardan foydalanilsa, topshiriq sifatida “O‘zbekiston” mavzusida kichik hikoya yozish mumkin. Bunda, albatta, yozma ishning mazmuni, so‘zlarning joylashishi va birliklarning to‘g‘riligi hisobga olinsa, grammatik nuqtai nazardan tahlil qilinsa, har bir tayyorlangan o‘quvchiga ball qo‘yiladi va bilimi baholanadi. Shuning uchun dars jarayonida har bir o'qituvchi sinfga yoki darsga kirishdan oldin tayyor jihozlar bilan kelishi kerak. O‘quvchilarni darsga qiziqtirishning yangi yo‘llarini topishga yo‘naltirilsa, ularning darsga, mavzuga bo‘lgan qiziqishi ortishi shubhasiz.

Bunda, albatta, yozma ishning mazmuni, so‘zlarning joylashishi va birliklarning to‘g‘riligi hisobga olinsa, grammatik nuqtai nazardan tahlil qilinsa, har bir tayyorlangan o‘quvchiga ball qo‘yiladi va bilimi baholanadi. O‘qituvchi chet tili fanini va yangi tajriba asosida ishlab chiqilgan o‘qitish usullarini o‘zlashtirib, tajribadan tez-tez oshib ketsagina, o‘z oldiga qo‘ygan vazifani bajargan bo‘ladi. Har bir o‘qituvchining o‘z yo‘li, o‘z uslubi va o‘z yutuqlari bor [6].

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.Yu.Barsuk. Milliy maktabda chet tillarini o‘qitishning asosiy muammolari. Dok. dissertatsiya Boku, ko‘ch. 535-536.

2. L.V.Shcherba. Tanlangan asarlar rus tilida. Leningrad. 1957, ko‘ch. 54.

3. V.I.Yartseva. Sintaksis sohasida qiyosiy-tipologik tadqiqotlar. - L., 1973, b. 190.

4. V.V.Vinogradov. Sovet tilining rivojlanishi. Shaxsiy ijtimoiy fanlar sessiyasi. SSSR. - M. 1951. ko‘ch. 41.

5. V.V Nikolaev. Pedtexnologiyalar, usullar va didaktik yordam. O‘quv va uslubiy qo‘llanma. 1-qism, 2000 yil.

6. V.V Guseev. Ta'lim usullari va tashkiliy shakllari. - M., 1988, 366 b.

REZYUME. Tillarni qiyosiy o‘rganish bu ikki tildagi lug‘otlarda so‘zlarning grammatik xarakteristikasining rivojida katta hissa qo‘shishi aniq, sababi u ilmiy va amaliy asarlarning mualliflariga ham qo‘llanishi uchun imkoniyat to‘liq yaratib beradi. Keyingi davrlarda har xil tizimdagi tillarni tipologik-qiyosiy usulda o‘rganish tarmog‘ida ancha ko‘p ilmiy ishlar yaratilib kelmoqda.

РЕЗЮМЕ. Понятно, что сравнительное изучение языков будет в значительной степени способствовать развитию грамматических характеристик слов в словарях этих двух языков, поскольку в полной мере создаст возможности для использования авторами научных и практических работ. В последние годы создано много научных работ по типологию-сопоставительному методу изучения языков разных систем.

SUMMARY. It is clear that the comparative study of languages will greatly contribute to the development of the grammatical characteristics of words in the dictionaries of these two languages, since it

will fully create an opportunity for the authors of scientific and practical works to use. In recent years, many scientific works have been created on the typological-comparative method of studying languages of different systems.

SOCIALLÍQ TARMAQLARDÍŃ PAYDA BOLÍWÍ HÁM ONÍŃ TÚRLERI

Dauletmuratov Taxir Piratdinovich – *oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanch so‘zlar: jurnalistika, axborot, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy kommunikastiya vositalari, internet, video tasvir, audio yozuv, foto tasvir, muloqot vositasi, veb-sayt.

Ключевые слова: журналистика, информация, социальные сети, средства массовой коммуникации, интернет, видеозапись, аудиозапись, фотография, средство общения, веб-сайт.

Key words: journalism, information, social networks, mass communication media, internet, video recording, audio recording, photography, communication tool, website.

Búgingi kúnde zamanagóy ǵalaba kommunikaciya quralları jedel rawajlanıwı menen jáhán media maydanında óz ornına iye bolıp barmaqta. Usınday ǵalaba baylanıs qurallarınan biri – sociallıq tarmaqlar bolıp esaplanadı. Sociallıq tarmaqlar házirgi zaman civilizaciyasınıń áhmiyetli informaciya deregi bolıp, kúndelikli turmısımızdıń ajıralmas bir bólegine aylanıp úlgerdi. Óytkeni, búgingi kúngi esap-sanaqlarǵa bola, 2024-jıldıń aqırına shekem dúnyada internet paydalanıwshılarınıń sanı 5,5 milliardqa jetken, dep xabar beredi SNS (Social Networking Service – Sociallıq tarmaq xızmeti) málimleme agentligi [1]. Yaǵnıy, dúnya xalqınıń 68 % sociallıq tarmaqlardan paydalanadı.

XX ásir aqırı hám XXI ásirdiń baslarında internetke kiriwshilerdiń kópshilik bólegi, tiykarınan, chatlardan paydalanıp, jámiyetlik áhmiyetke iye bolmaǵan turmıslıq gáp-sózler menen internette otırar edi. Bul chatlar búgingi kúnge kelip, keń imkaniyatlarǵa iye bolǵan arnawlı saytlar hám sociallıq tarmaqlarǵa aylandı. Biz sociallıq tarmaqlarǵa hár kúni keminde eki-úsh saat waqıt sarplaymız: jumısımız barısındaǵı maǵlıwmatlardı almasamız, jazıwlar basıp shıǵaramız, fotosúwretler almasamız, doslarımızdıń xabarlarına múnásibet bildiremiz, videokórnisler, audio jazıwlar jiberiw imkaniyatına iyemiz. Bulardan tısqarı, doslar arttırıw, bir pikirge iye bolǵanlar ushın túrli toparlarǵa aǵza bolıw sıyaqlı qolaylıqlar da bar. Qullası, internet hám sociallıq tarmaqlar jámiyettegi hár bir tarawdıń, mákeme hám shólkemlerdiń iskerliginde eń áhmiyetli qural sıpatında xızmet etpekte.

Sol sebepli de sońǵı jılları sociallıq tarmaqlar puqaralıq jámiyettiń dástúriy formaların tek ǵana ózgertip qoymastan, al jaqın keleshektegi jańasha kórinisin ózinde kórsetpekte. Negizinde sociallıq tarmaqlardıń tiykarǵı wazıypası dáslep shólkemlestirilgen waqıtlarda adamlarǵa uzaqtaǵı tanısı menen baylanısıw, maǵlıwmat almasıw hám olar arasında óz ara onlayn sóylesiwdi jolǵa qoyıw edi. Biraq, búgin olardıń funkciyaları barǵan sayın keńeyip barmaqta.

Tariyxqa názer taslasaq, dáslepki sociallıq tarmaqlardıń payda bolıwı internettiń oylap tabılıwı menen tıǵız baylanıslı ekenligin kóremiz. Maǵlıwmatlarǵa qaraǵanda, «Sociallıq tarmaq» atamasın 1954-jılı Angliyadaǵı «Manchester» mektebi oqıtıwshısı Djeyms Barnson [2] tárepinen adamlar menen baylanıs ornatıw quralı sıpatında engizilgen. Al, kompyuter texnologiyaları usılındaǵı birinshi sociallıq tarmaq bolsa, 1971-jılı AQSH húkimeti tárepinen islep shıǵılǵan. Pútkil dúnyadaǵı internettiń tiykarın quraǵan birinshi kompyuterler arasındaǵı tarmaq ARPA Net (Advanced Research Projects Agency Network) bolıp, áskerler tárepinen paydalanılǵan elektron pochta texnologiyası edi. Bul haqqında «Jurnalistika hám ǵalaba kommunikaciya tiykarları» kitabınıń avtorları «1971-jılı elektron pochta jóneltpelerin ámelge asırıw ushın arnalǵan birinshi programma jaratıldı» [3.196] - dep kórsetedi. Keyin, 1988-jılı fin studenti Yarko Oykarinen anıq waqıtta baylanısıw imkaniyatın jaratqan «IRC» texnologiyasın (Internet Relay Chat – Uzatılatuǵın internet-sóylesiw) oylap tapqan. 1991-jılı bolsa, inglis alımı Tim Berners-Li sebepli ǵalabalasqan Internet oylap tabılıwı áhmiyetli waqıya boldı. Al, 1995-jılı Rendi Konrad Classmates.com – zamanagóy tárizdegi birinshi sociallıq tarmaqtı jarattı. Koncepciya júdá úlken talapqa aylandı hám sol jılı Internettegi sociallıq tarmaqlardıń jedel rawajlanıwı baslanadı [4]. Búgingi kúnde bul tarmaq elege shekem dúnyadaǵı eń belgili tarmaqlardan biri bolıp, 50 millionnan aslam paydalanıwshıǵa iye. Sociallıq